

В І Д Г У К

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
Коберніка Сергія Георгійовича

про дисертаційне дослідження

ЯПРИНЕЦЬ ТЕТЯНИ СЕРГІЇВНИ

**«Формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі
навчання фізичної географії»**

представлене на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія)

Актуальність дисертаційного дослідження проблеми формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії в основній школі визначається необхідністю подолання негативних тенденцій впливу суспільства на навколишнє середовище, що мають поширення у різних регіонах світу та на території України. У цьому контексті завдання загальноосвітньої школи, зокрема географічної освіти, мають бути спрямовані на розвиток природоохоронної свідомості й закладання основ екологічної культури у молодого покоління наших громадян. Адже проблема забруднення навколишнього середовища досягла глобального рівня й зумовлює необхідність формування особистості, яка здатна гармонійно співіснувати з природою і раціонально використовувати її багатства.

Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджується також її зв'язком з науково-дослідною роботою Інституту педагогіки НАПН України за темою «Науково-методичні засади формування і реалізації оновленого змісту географічної освіти в основній школі (Державний реєстраційний номер 0112U000397). Тему дисертації затверджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 25.04.2010 р.).

У роботі чітко представлено категоріальний апарат дослідження: мета, завдання, об'єкт, предмет, методологічна та теоретична основи. Структура роботи досить логічна, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність і новизна підтверджуються конкретним змістом та результатами педагогічного експерименту.

Т.С. Япринець вдало інтерпретовано категорійно-понятійний апарат з досліджуваної проблеми. Поняття, які є ключовими у контексті обраної теми,

зокрема «природоохоронні знання», «енвайронментальна освіта», «природоохоронна діяльність», «охорона природи», «охорона навколишнього середовища» всебічно аналізуються, розкриваються й підкріплюється авторською позицією.

У першому розділі «Формування природоохоронних знань учнів основної школи як педагогічна проблема» на основі опрацювання автором значного обсягу наукової літератури з філософії, географії, психології, педагогіки, методики навчання географії (237 найменувань) схарактеризовано ступінь наукового розроблення, висвітлено світові тенденції природоохоронної освіти для сталого розвитку, визначено дидактичні підходи до її реалізації у сучасній вітчизняній та зарубіжній шкільній практиці. З'ясовано, що існують певні відмінності у підходах до формування природоохоронних знань у географії та біології. Визначено спільні ознаки для різних методик формування природоохоронних знань, ефективні методичні прийоми та форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Т.С. Япринець проаналізовано світовий досвід щодо методичної підтримки учителів у галузі енвайронментальної освіти, зокрема з питань охорони навколишнього середовища та природокористування в умовах сталого розвитку. Виявлено, що для формування природоохоронних знань учнів в Україні й досі відсутні узагальнення на міжпредметному рівні у межах освітньої галузі «Природознавство» в основній школі.

У другому розділі «Методика формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії» виявлено й теоретично обґрунтовано основні, на думку автора, психолого-дидактичні чинники та методичні особливості розвитку природоохоронних знань у школярів 6-9 класів у процесі навчання фізичної географії, виокремлено зміст і тематичну структуру природоохоронних знань у географічній освіті у 6-8 класах до відповідно географічної складової чинного Державного стандарту базової загальної середньої освіти.

Для визначення ефективності запропонованої методичної моделі формування природоохоронних знань учнів у процесі навчання фізичної

географії було організовано й практично реалізовано констатувальний та формувальний етапи педагогічного експерименту, в межах яких комплексно впроваджено й перевірено з використанням методів математичної статистики розроблені автором матеріали дослідження.

Заслуговують на увагу запропонований здобувачем алгоритм реалізації когнітивного складника процесу формування природоохоронних знань, який передбачає наступні послідовні етапи: мотиваційний, інтелектуально-формувальний, щільнісний, рефлексивно-перетворювальний, а також розроблені плани-конспекти уроків географії природоохоронної тематики.

Дисертанткою вдало зроблено підсумковий аналіз та інтерпретацію одержаних результатів за показниками і параметрами досліджуваної проблеми. Експериментальні дані подано графічно у вигляді таблиць та діаграм, які повністю репрезентують вірогідність здобутків дослідження Т.С. Япринець.

Цінним є практичне значення здобутих у процесі дослідження результатів, яке полягає у розробленні та впровадженні в практику загальноосвітньої школи методики формування природоохоронних знань у процесі навчання фізичної географії, створених за авторськими ідеями дидактичних матеріалів природоохоронного спрямування для навчання учнів 6-7 класів на уроках географії .

Дисертація Т.С. Япринець містить раніше не захищені теоретико-методологічні наукові положення і висновки, практичні рекомендації, завдяки яким розв'язано важливу наукову й прикладну проблему теорії та методики навчання географії. Текстова частина дисертації відзначається послідовністю побудови та логічною завершеністю репрезентованого матеріалу. В змісті дисертації подано рисунки і таблиці, які відображають й узагальнюють основні результати теоретичного та експериментального пошуку здобувача.

Науково-методичний доробок дисертаційного дослідження автора адекватно висвітлено у відповідній кількості публікацій у фахових виданнях. Основні положення і результати дослідження відображено у 22 публікаціях, з яких 14 – одноосібних. До їх числа входять: 4 статті у наукових фахових виданнях з педагогічних наук, 2 – у зарубіжних виданнях і виданнях України,

що включено до міжнародних наукометричних баз, 13 – публікації у матеріалах наукових конференцій та інших виданнях. Результати дослідження апробовано на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Автореферат дисертації відповідає існуючим вимогам щодо його написання й достатньо повно відображає структуру, основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи.

Рецензована робота в цілому характеризується науковою глибиною, власною позицією автора та є достатньо перспективною для подальших досліджень цієї проблеми.

Відзначаючи позитивні сторони дослідження, разом з тим висловлюємо деякі зауваження й побажання.

1. Подані у п. 1.4 на стор. 42-45 дисертації та у додатку А на стор. 223-224 у формі таблиці приклади уроків природоохоронної тематики, які розроблені Національним географічним товариством США чомусь не містять посилання на можливість їх застосування під час вивчення програмного матеріалу в курсах фізичної географії у 6-8 класах, що ускладнює використання тематики пропонованих сайтів у начальному процесі з географії в основній школі.

2. У змісті першого розділу дисертації (п. 1.4 «Формування природоохоронних знань у практиці навчання фізичної географії») на стор. 48, 61-62 автором наведено лише фрагменти з характеристикою окремих підручників географії для 6 та 8 класів на предмет відображення природоохоронних знань. Натомість відсутній повноцінний аналіз основних засобів навчання – чинних підручників з географії для 6-8 класів щодо висвітлення досліджуваної проблематики у їх змісті. Сподіваємось почути аргументовану відповідь під час дискусії.

3. У змісті п. 2.1 другого розділу дисертації (на стор. 73-77) та у додатку Б (таблиця Б.1) дисертанткою здійснено аналіз навчальних програм з географії для 6-8 класів за період 1993-2015 рр. на предмет наявності в їхньому змісті питань і завдань природоохоронної тематики. Нам не зрозуміло, чому з

порівняльного аналізу вилучено програми 2001 року, які за змістом і природоохоронною тематикою істотно вирізняються від попередніх програм 1990-х років та наступних – 2005 року. Й для чого у зміст таблиці Б.1 включено детальний аналіз програм з географії для 7-8 класів 2012 року, якщо у 2015 році їх було скасовано й жодного року вони не були чинними.

4. На наш погляд, до п. 2.3, 2.4 експериментальної частини дослідження у другому розділі дисертації було б доцільно додати розроблені здобувачем для проведення формувального експерименту зміст і методичні описи інтерактивних прийомів, методів і форм навчання для формування природоохоронних знань учнів з фізичної географії.

5. На нашу думку, потребують відповідного упорядкування подані у додатку Д на стор. 246-271 картографічні матеріали до вивчення природних об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у 7 класі. Адже послідовність вивчення материків у даному курсі не така, за якою автор подає матеріал. Доречно також було б після кожного зображення відповідного материка з зазначеними об'єктами Всесвітньої спадщини одразу подавати таблиці з їх назвами, а не окремо, як це зроблено у вказаному додатку. Також, чомусь у додатку Д виявилися відсутніми природні об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на території України, хоча вони є у змісті чинної програми та підручників з географії для 7 класу.

6. На окремих сторінках зміст дисертаційних матеріалів не позбавлений стилістичних і граматичних огріхів, що потребує відповідного редагування та виправлення.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер й суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку здійсненого дослідження.

Детальне вивчення представленої роботи, публікацій автора, поданого до тексту переліку використаних джерел, додатків свідчить, що дисертанткою виконано самостійне кваліфіковане дослідження, зміст якого відповідає сучасному рівню теоретичних і методичних напрацювань у педагогіці та методиці навчання географії. Сформульовані основні положення й висновки

базуються на авторських дослідженнях, здобутих нових наукових даних і результатах, наявних у матеріалах дисертації.

Підсумовуючи, стверджуємо, що науковий пошук Тетяни Сергіївни Япринець є самостійним, завершеним, фундаментальним дослідженням актуальної і значущої педагогічної проблеми, відповідає вимогам пп. 11, 13-15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» до кандидатських дисертацій за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри теорії та методики навчання

природничо-географічних дисциплін

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

